

Studie

Sociologické a pedagogické aspekty uvádzania študentov do vysokoškolského štúdia

Ladislav Macháček

Anotácia: Výsledky sociologického výskumu študentov vysokých škôl na Slovensku v roku 2005 (829 respondentov) potvrdzujú, že rozhodujúca väčšina z nich si volí štúdium slobodne. Vzdelanie chápu inštrumentálne ako prostriedok, ktorý im umožní získať zaujímavú prácu (povolanie) s dobrým zárobkom a sociálnou istotou. Štúdium na vysokej škole začína približne polovica s reálnymi predstavami o náročnosti štúdia. Značná časť však konštatuje, že štúdium je ťažšie ako očakávali. Ich problémy sa koncentrujú do prvého ročníka. Študenti prehlasujú, že sa nedostali k osobnému rozhovoru s učiteľom aj keď by to bolo potrebné. Existuje rozpor medzi očakávaniami študentov a organizáciou práce so študentmi v prvom ročníku. Absentuje propedeutika do vysokoškolského štúdia.

Kľúčové slová: inštrumentálne chápanie vzdelania, náročnosť štúdia, osobný rozhovor s učiteľom, propedeutika do vysokoškolského štúdia, voľba povolania, vysokoškolská pedagogika

Abstract: The findings of a sociological research of university students in Slovakia show that a substantial majority chose to study of their own free will. Instrumentally, they see studying as a tool for acquiring an interesting profession with a good salary and good social conditions. A half of students enter university with adequate expectations of the difficulty of the study programme. Nevertheless a great proportion of students consider their university course more demanding than they had expected, the problems concentrating in the first year of the study programme. Students also claim that they did not have a chance of personal contact with their teacher even

though it was needed. There is a disagreement between students' expectations and the reality of work organisation in the first year of university study. There is a lack of university study propedeutics (introduction into studying university).

Key words: choosing profession, instrumental understanding of education, learning demands, personal contact with the teacher, introduction into studying university, university pedagogy

Voľba vysokej školy, fakulty, alebo presnejšie istého študijného odboru je iste významnou udalosťou v živote každého mladého človeka. Sociologický výskum (Macháček, 1967; Macháček, 1968) začal venovať tejto neopakovateľnej životnej udalosti adekvátnu pozornosť najmä v období, keď sa lámali tvrdé princípy plánovaného prijímania (kvóty) a umiestňovania (umiestnenky pre absolventov). Existoval trend mohutného výskumu vysokoškolskej mládeže (Szczepanski, 1963; Štepanovič, 1975) v rámci sociológie, psychológie i pedagogiky. Tradíciu mali československé semináre na tému osobnosť vysokoškolského študenta v Olomouci, pravidelne sa uskutočňovali výskumy uplatnenia absolventov vysokých škôl (napr. Ústav informácií a prognóz v školstve MŠ SR v Bratislave).

Nemožno povedať, že by sa v súčasnej sociológii mládeže alebo vysokoškolskej pedagogike venovala tejto aktuálnej téme a tejto skupine mládeže nejaká systematickejšia pozornosť. Aj v novších slovenských publikáciách (Višňovský a Kačáni, 2001, s. 28) sa citujú skôr staršie empirické výskumy sociológov, pedagógov alebo psychológov. Pri pozornejšej analýze najrozličnejších informačných zdrojov nájdeme niektoré výskumy, ktoré sa venujú danej téme (Šlímová, 2006, s. 109), ale výskumná vzorka sa týka študentov stredných škôl. Prípadne sa zvyrazňuje pedeutológia ako teória učiteľskej profesie (Kasačová, 2005, s. 110), ale pochopiteľne sa pozornosť sústreďuje na tých študentov vysokých škôl, ktorí sa pripravujú na výkon učiteľskej profesie. Chýbajú také práce, ktoré by nielen stredoškolskú (Kraus a kol., 2004), ale aj vysokoškolskú mládež chápali ako špecifickú skupinu zasluhujúcu si komplexnú výskumnú analýzu v takých kategóriách ako je napr. príprava na profesiu, životný spôsob, rodina, prevencia sociálnych deviácií.

Celková zmena v chápaní univerzity sa uskutočňuje rozhodne jej premenou z pôvodne výberovej vzdelávacej inštitúcie na široko dostupnú vzdelávaciu inštitúciu, ktorá prijíma veľký počet absolventov stredných škôl. Na svojom bakalárskom stupni začína plniť funkcie, ktoré kedysi úspešne plnilo nadstavbové štúdium gymnazistov na stredných odborných školách. V súčasnosti sa vyžaduje, aby napr. aj zdravotné sestry absolvovali vysokoškolské štúdium. Iným faktorom zmeny je požiadavka, aby vysoká škola

svojím dostupným a flexibilným programom umožňovala bezbariérový prestup z jedného študijného odboru jednej fakulty na obdobný odbor inej fakulty v materskej krajine či inej krajine Európskej únie. To sa týka aj učiteľstva, čo spôsobuje mnohé problémy v projektovaní vysokoškolských programov tohto typu vzdelávania (Pupala, 2004, s. 27), ale aj pretrvávajúce tzv. akademického modelu učiteľskej prípravy (Lukášová, 2005, s. 62). Vzniká (Antonowicz, 2005) predstava akéhosi procesu „mcdonaldizácie“ vysokej školy, kde hlavným aktérom je slobodný občan-študent, ktorý si skladá svoj „fast food“ ako študijné „menu“ podľa vlastnej predstavy o sebe a o svojom spoločenskom uplatnení v budúcnosti.

Voľba školy je individuálne rozhodnutie, ktoré je však spoločensky podmienené. Významným rámcujúcim faktorom je nielen sociálna situácia mladých ľudí daná ich rodinou, ale aj celková demografická situácia krajiny, regulácia prijímaných žiakov podľa jednotlivých študijných odborov, otvorenie trhu vzdelávacích príležitostí pre mladých ľudí v rámci Európskej únie. Menia sa všetky sociálno-demografické faktory, ktoré rámcujú toto prelomové rozhodovanie o životnej budúcnosti s dôležitými následkami nielen pre jednotlivca a jeho rodinu, ale aj pre reprodukciu a rozvoj spoločnosti.

V posledných rokoch klesá počet mladých ľudí vo veku 18 rokov do takej miery, že aktuálne kapacity vysokých škôl na Slovensku sa nevyužívajú. Niektoré fakulty (prírodovedné a technické) alebo ich niektoré študijné odbory pre nedostatok záujemcov postupne rušia pôvodné selektívne (vedomostné a psychologické testy) prijímacie pohovory. Stratégia zasielania viacerých, minimálne dvoch prihlášok na obdobné alebo príbuzné študijné odbory patrí k akceptovanému postupu, ktorý umožňuje študentom i vysokým školám zosúladiť ich záujmy. Neúspešní uchádzači nachádzajú svoje študijné miesta na menej atraktívnych vysokých školách, neúspešné študijné odbory z hľadiska „záujmu“ študentov začínajú prepúšťať svojich učiteľov. Slovenskí absolventi stredných škôl obsadzujú uvoľnené miesta študentov na mnohých vysokých školách Brna, Olomouca, Zlína a Prahy, ale aj Viedne a Budapešti.

Údaje o počte prihlásených študentov na jednotlivé fakulty alebo študijné odbory nás každoročne informujú (pozri informácie UIPŠ v Bratislave na www.uips.sk) o spoločenskej prestíži niektorých povolání, či už sa to týka tradične vysokej prestíže lekárskeho alebo právnického fakúlt, či najnovšie aj fakúlt podnikového manažmentu alebo masmediálnej komunikácie. Na druhej strane je tu zrejmy odklon mladých ľudí od štúdia prírodovedných alebo niektorých technických odborov (napr. hutníctvo), čo samozrejme môže, ale nemusí vyjadrovať možnosti uplatnenia ich absolventov na trhu práce v budúcnosti.

Sociologická charakteristika vysokoškolákov

To všetko má vplyv na výsledky vnímania priebehu rozhodovacieho procesu a hodnotovej orientácie, ktoré sme získali prostredníctvom sociologického výskumu vysokoškolskej mládeže v roku 2005¹. V zásade možno konštatovať (tab. 1), že súčasní vysokoškoláci vnímajú svoje rozhodovanie o voľbe vysokej školy ako osobne veľmi autonómnu záležitosť. Približne dve tretiny uvádzajú, že sa rozhodli sami. Ide o relatívne stabilný fenomén, nakoľko nielen študenti druhého ročníka (70,1 %), ale aj tretieho (69,3 %) a štvrtého (68,3 %) ročníka uviedli, že o voľbe svojej súčasnej vysokej školy sa rozhodli sami.

Tabuľka 1: Čo ovplyvnilo výber vysokej školy

pohlavie		Čo ovplyvnilo výber vysokej školy						spolu
		rozhodol som sa sám	rodičia	učiteľ	kamaráti	výchovný poradca	iné	
muž	abs	303	61	10	20	13	10	417
	% pohlavie	72,7	14,6	2,4	4,8	3,1	2,4	100,0 %
žena	abs	281	90	10	14	6	11	412
	% pohlavie	68,2	21,8	2,4	3,4	1,5	2,7	100,0 %
spolu	abs	584	151	20	34	19	21	829
	% z celku	70,4	18,2	2,4	4,1	2,3	2,5	100,0 %

Aj keď je zrejmé, že rodičia a širšia rodina a príbuzenstvo patria k tým, s ktorými sa rozhodnutie diskutuje, ich významnejší vplyv na voľbu fakulty alebo študijného odboru (povolania) pripúšťa iba 18 perc. skúmaných osôb, významne viac je to v prípade dievčat (22 %) ako chlapcov (15 %). Na niektorých fakultách študenti pripúšťajú vplyv rodičov oveľa viac ako na iných, najviac na Fakulte verejnej správy UJPS (38,5 %) alebo na Fakulte zdravotníctva a sociálnej práce TU v Trnave (28,6 %), čo bude súvisieť so

¹ Reprezentatívny sociologický výskum študentov stredných a vysokých škôl sa uskutočnil v októbri 2005 na výskumnej vzorke stredoškolskej (870 resp.) a vysokoškolskej (829 resp.) mládeže. Výberová vzorka vysokoškolákov: podľa krajov SR, typu vysokej školy (fakulty), ročníkov, pohlavia respondenta. Sledované znaky: veľkosť trvalého bydliska respondenta, forma bývania respondenta – internát, privát, denná dochádzka, trvalé bydlisko v mieste štúdia, vek. Metodika zberu dát: terénny zber dát uskutočnila anketárska sieť Agentúry sociálnych analýz „ASA“, s. r. o. Na zbere dát sa podieľalo pre vysoké školy 207 anketárov. Kontakt s respondentmi vysokých škôl sa uskutočnil v domácnostiach respondentov, na vysokoškolských internátoch a tiež v priestoroch vysokých škôl, avšak samotný rozhovor sa uskutočnil vždy v neformálnom prostredí. Termín zberu dát od 2. 10. do 25. 10. 2005. *Podrobnosti o výskume* www.vyskummladeze.sk.

skutočnosťou, že medzi študentmi odborov zameraných na sociálnu prácu je viac dievčat ako chlapcov.

Pozoruhodné je o niečo vyššie zastúpenie vplyvu „kamarátov“ (4 %) ako zastúpenie učiteľov a poradcov (2,3 %) v rozhodovacom procese študentov. Ich prítomnosť v rozhodovacom procese pripúšťa relatívne malý podiel vysokoškolskej mládeže. Prítomnosť týchto dospelých expertov je nesporná a špeciálne výskumy by iste potvrdili, že ich účasť sa vyžaduje a študenti a rodičia ju hodnotia pozitívne. Práve od učiteľov a najmä poradcov očakávame, že poznajú nielen záujmy, ale aj znalosti a schopnosti študentov, prípadne že majú aj informácie týkajúce sa relatívne nových študijných odborov, že majú vlastnú skúsenosť o nárokoch vysokoškolského štúdia – teda rovnako učiteľia ako výchovní poradcovia a psychológovia majú potrebné kompetencie na usmernenie svojich študentov.

Významnejšou informáciou o súčasnej vysokoškolskej mládeži, ktorú sme získali empirickým výskumom, je ich motivácia štúdia na vysokej škole s prihliadnutím na voľbu konkrétneho študijného odboru. Aj keď vieme, že motivácia je u každého jednotlivca bohato štrukturovaná a v istej miere obsahuje všetky jej elementy, v sociologickom výskume sa uspokojujeme s informáciou o rozložení dominujúcich hodnôt, ktoré respondenti spájajú so štúdiom na vysokej škole.

V našom prípade sme potvrdili, že študenti chápu štúdium predovšetkým **inštrumentálne, t.j. ako nástroj alebo cestu k dosiahnutiu vhodnej pracovnej pozície**, ktorá zabezpečuje „zaujímavú prácu“ (36,1 %), „dobrý zárobok“ (20,3 %) alebo „sociálne istoty“ (13 %). To spoločne predstavuje podstatnú časť študujúcich. Rozdiely medzi chlapcami a dievčatami nie sú až tak významné.

Porovnanie študentov podľa ročníkov (tab. 2) nás oprávňuje predpokladať, že inštrumentálne chápanie vzdelávania je už charakteristické pre súčasnú generáciu vysokoškolskej mládeže, ktorá sa rozhoduje o svojej budúcnosti v meritokratickom sociálno-ekonomickom systéme, v ktorom sa výkon profesií už spája predovšetkým s požadovaným vzdelaním.

Na niektorých fakultách sa do popredia motivácie štúdia dostávajú niektoré z predpísaných elementov inštrumentálneho chápania vzdelania. Napr. u študentov na Fakulte mechatroniky STU v Trenčíne dominuje „dobrý zárobok“ (43,9 %), zatiaľ čo na Elektrotechnickej fakulte STU v Bratislave (50 %) prevažuje „zaujímavá práca“. Napokon na Fakulte verejnej správy UPJŠ v Prešove má dôležité miesto „sociálna istota“ (26,9 %).

Medzi študentmi na všetkých fakultách nachádzame relatívne rovnomerne aj tých, ktorí chápu vzdelávanie predovšetkým ako cieľ sám osebe a vysokoškolské štúdium ako cestu k hlbšiemu poznávaniu a odhaľovaniu tajomstiev vedných odborov, človeka, prírody, spoločnosti. Takýchto študentov

Tabuľka 2: Štúdium na vysokej škole umožňuje predovšetkým

ročník	Štúdium na vysokej škole umožňuje predovšetkým						spolu
	odborný záujem	zaujímavú prácu	sociálnu istotu	dobry zárobok	zaujímavé roky medzi rovesníkmi	styk so vzdelanými ľuďmi	
2	20,0	38,2	12,2	20,0	7,5	2,1	335
3	19,3	30,7	14,7	23,5	10,5	1,3	238
4	19,7	39,4	14,9	18,3	1,9	5,8	208
spolu	170 20,5	299 36,1	108 13,0	168 20,3	59 7,1	25 3,0	829 100,0 %

nachádzame na lekárskejších, matematicko-fyzikálnych, ale aj prírodovedeckých fakultách.

V svojej podstate sú dve rozhodujúce zložky motivácie študentov veľmi podobné, či už sa jedná o predstavu, že vysokoškolské štúdium „umožňuje rozvíjať vlastný odborný záujem“, alebo že profesia, ktorú prostredníctvom štúdia získame, nám „umožňuje získať a realizovať sa v zaujímavej práci“. V našich úvahách o vplyve rodičov na voľbu vysokoškolského štúdia ich dospievajúcich detí vždy rezonuje ich generačná životná skúsenosť, ktorá prináša do diskusie také chápanie životného úspechu, ktoré sa nemusí spájať s prácou samotnou. Seberealizácia osobnosti v povolání má byť podľa rodičov v súlade s možnosťami, ktoré ponúka v meritokratickej spoločnosti pracovná pozícia na trhu práce prinajmenšom z hľadiska jej stabilnosti (sociálna istota) a efektívnosti (dobry zárobok) pri zabezpečovaní materiálnych podmienok jednotlivca a jeho rodiny.

Naše výskumné údaje bez akýchkoľvek pochybností naznačujú (tab. 3) vplyv rodičov na inštrumentálne chápanie vzdelania vysokoškolskej mládeže. Pre ilustráciu tohto fenoménu sme zredukovali hodnoty na dve, v ktorých sa zreteľne táto súvislosť preukazuje, a jednu hodnotu, ktorá sa s vplyvom rodičov nespája (zaujímavá práca).

Tabuľka 3: Vzťah dvoch premenných: štúdium na VŠ umožňuje predovšetkým – čo ovplyvnilo výber vysokej školy

Štúdium na VŠ	čo ovplyvnilo výber vysokej školy						spolu
	rozhodol sa sám	rodičia	učiteľ	kamaráti	poradca	iné	
Umožňuje získať predovšetkým							
zaujímavú prácu	76,6	13,7	1,7	2,7	3,0	2,3	299 (100%)
sociálnu istotu	56,5	26,9	3,7	1,9	4,6	6,5	108 (100%)
medzi rovesníkmi	62,7	22,0	5,1	3,4	0,0	6,8	59 (100%)

Rozhodnutia študentov o voľbe odboru vysokoškolského štúdia, v ktorých sa priznáva významnejší vplyv rodičov, sa spájajú vysokoškolské štúdium so sociálnymi istotami a dobrým zárobkom. Na naše prekvapenie vplyv rodičov sa spája u časti študentov aj s chápaním vysokoškolského života ako šancou na prežitie niekoľkých rokov v prostredí svojich rovesníkov a zaujímavých vzdelaných ľudí. Naša interpretácia sa tu môže oprieť o rozhovory so študentmi a ich rodičmi, ktorí pokladajú za užitočnejšie, aby mladý človek (najmä dievčatá) prežili nejaký čas svojho osobnostného dospievania na akomkoľvek štúdiu, než v nezaujímavej práci alebo v domácnosti rodiny bez žiadneho zamestnania.

Pedagogická charakteristika vysokoškolákov

Starší učitelia na vysokých školách si dobre pamätajú študijné odbory s relatívne malým počtom študentov. Štúdium malo charakter intenzívnej komunikácie študentov v seminárnych miestnostiach alebo laboratóriách, prípadne podobu individuálnych konzultačných stretnutí v pracovni profesora. Situácia sa zásadne zmenila kvantitatívnym rastom študujúcich, zaostávaním rastu počtu učiteľov i dostupnosti primeraných priestorov na vyučovanie. Mnohé nové vysoké školy si iba tvoria svoj systém práce so študentmi a ich uvádzania do osobitostí vysokoškolského štúdia. Je zrejmé, že zvládanie bežných problémov spojených s prechodom zo strednej školy na školu vysokú samotnými študentmi v takýchto podmienkach je komplikovanejšie.

Prvá informácia, ktorú sme získali vo výskume, sa dotýka *realnosti ich predstáv o náročnosti vysokoškolského štúdia*. V zásade sa potvrdilo, že približne polovica (45 %) hodnotí svoje predstavy o nárokoch štúdia pred vstupom na vysokú školu ako vcelku správne, zodpovedajúce realite. Porovnanie štúdia ako ťažšie (31,8 %) a ľahšie (10,6 %) prináša informáciu o tom, že na našich vysokých školách máme kvantitatívne významnú skupinu študentov, ktorá sa rozhodovala o voľbe vysokoškolského štúdia bez reálnej predstavy o nárokoch štúdia. Aj keď informácia o študentoch podľa jednotlivých krajov má iba orientačnú hodnotu, predsa len je zaujímavé, že táto skupinka sa nám vyskytuje viac na vysokých školách v Trnave (43 %). Skupinka prekvapených študentov, ktorým sa študuje ľahšie ako si predstavovali, sa sústreďuje na vysokých školách v Bratislave (21,6 %). Tu sa možno oprieť o relevantné štatistické informácie, že záujem najlepších absolventov stredných škôl sa sústreďuje na UK, EU a STU v Bratislave. Na druhej strane časť neúspešných študentov pri prijímacích pohovoroch, ale prípadne aj slabších študentov zo stredných škôl Bratislavy sa obracia priamo na Trnavskú univerzitu a Univerzitu sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Náročnosť štúdia na týchto univerzitách môže a aj je pre nich skutočným prekvapením.

Podrobnejšia analýza nám umožňuje potvrdiť, že vo všetkých položkách predstáv o náročnosti štúdia na vysokej škole je vzácna vyrovnanosť medzi chlapcami a dievčatami. Inak je to medzi študentmi druhého, tretieho a štvrtého ročníka. Dá sa to interpretovať tak, že študenti vyšších ročníkov sú už „selektovaným spoločenstvom“, v ktorom už absentujú neúspešní študenti prvých dvoch semestrov, ktorí prehlasujú, že ich predstavy o náročnosti štúdia boli „vcelku správne“ (45 % tretí a 51 % štvrtý ročník) alebo štúdium bolo ľahšie (12 % druhý, 10,1 % tretí a 6,7 % štvrtý ročník).

V našom výskume sme umožnili študentom, aby si vybrali *problémy alebo ťažkosti, s ktorými zápasili v minulom ročníku*. Dôležitá je východisková informácia, že približne 39 % študentov, z toho podstatne viac dievčatá (49 %) ako chlapci (29 %), nemali doposiaľ problémy alebo ťažkosti so štúdiom na vysokej škole. Problémy sa koncentrujú síce v prvom ročníku (49 %), ako nás o tom presvedčajú študenti druhého ročníka, ale pretrvávajú počas celého štúdia, v našom výskume aj v druhom a treťom ročníku (39 %).

Problémy sme vnútorne štrukturovali a súčasne gradovali od drobných ťažkostí so zápočtami, k problémom so skúškami až po problémy v oboch kategóriách. Osobitne sme pridali kategóriu, v ktorej sa objavujú aj iné problémy okrem študijných. Najviac prípadov sa objavuje *v problémoch so skúškami* (23,5 %) a trochu menej *so zápočtami* (17,9 %). *Kumulované ťažkosti so zápočtami a skúškami* (8 %) a *problémy študijné a osobné* (5,8 %) nie sú až tak kvantitatívne zastúpené. Práve však títo študenti, ktorí majú nielen študijné, ale aj problémy inej povahy, si viac ako iní študenti zasluhujú pozornosť učiteľov a poradcov. Pre študentov v prvom ročníku je typické, že u nich dominujú všetky druhy študijných ťažkostí a problémov, zatiaľ čo osobné problémy pribúdajú predovšetkým v druhom (7,1 %) a treťom ročníku (9,6 %).

Tabuľka 4: *Problémy a ťažkosti študentov podľa jednotlivých ročníkov (%)*

ročník	Problémy a ťažkosti v minulom ročníku						spolu
	žiadne problémy	zápočty	skúšky	zápočty aj skúšky	aj iné problémy	neodpovedal	
2	36,7	17,3	26,6	8,7	3,3	7,5	335
3	39,5	19,3	20,2	11,3	7,1	2,5	238
4	39,4	18,8	24,5	4,3	9,6	3,4	208
spolu	323	148	195	66	49	48	829
	39,0	17,9	23,5	8,0	5,9	5,8	100 %

V prvom ročníku vysokoškolského štúdia sú dôležité niekedy celkom elementárne možnosti identifikácie študijných problémov a návrhy na ich riešenie. Jedným z efektívnych nástrojov bol a je „**osobný rozhovor s učite-**

lom“ (tab. 5). Prvou možnosťou, kde sa najviac takýto rozhovor uskutočňuje, sú *konzultačné hodiny*, ktoré má každý učiteľ riadne stanovené a mal by ich nielen dodržiavať, ale mal by sa počas týchto hodín prednostne venovať študentom. Porovnanie študentov podľa ročníkov naznačuje vzácnu zhodu, že túto možnosť využilo 21,2 % zo skúmaných respondentov. Pritom rozdiely medzi chlapcami a dievčatami nie sú podstatné vo všetkých možnostiach, kde sa takéto rozhovory uskutočňujú.

Konzultačné hodiny uviedlo 50 % študentov Pedagogickej fakulty UMB v B. Bystrici, ktorí na naše prekvapenie nevyužili ani jedno z neformálnych miest, ktoré sme vymenovali ako príležitosť na osobný rozhovor s učiteľom (napr. knižnica, jedáleň, internát). To by mohlo značiť, že na tejto fakulte funguje riadny systém komunikácie študentov a učiteľov, ktorý nemusí byť nahradzovaný „neformálnymi“ a relatívne povrchnými kontaktmi.

Druhou možnosťou pre osobný rozhovor s učiteľom sú *prestávky počas prednášky alebo seminára*, ktoré využívajú najmä študenti vyšších ročníkov. Tak uviedlo iba 12,8 % druhoročníakov a 16,4 % tretoročníakov, ale až 20,2 % štvrtoročníakov.

Tabuľka 5: *Osobný rozhovor s učiteľom o študijných plánoch a problémoch*

ročník	Kedy a kde – osobný rozhovor								spolu
	prestávka na prednáške	konzultačné hodiny	v knižnici	v jedálni	na internáte	iná príležitosť	nie – bolo by treba	nepotrebuje s nikým	
2	12,8	21,2	2,7	1,5	4,2	0,3	21,8	35,5	335
3	16,4	21,0	2,1	1,3	2,9	5,5	21,4	29,4	238
4	20,2	21,2	1,4	3,8	1,0	5,8	27,4	19,2	208
spolu	16,2	21,2	2,1	1,9	3,0	3,5	22,4	29,7	100,0 %

Treba konštatovať, že konzultovať so študentom môže učiteľ nielen „osobne“, ale čoraz viac sa komunikuje prostredníctvom elektronickej pošty (e-mail). Je to najmä vtedy, ak študent predkladá svoju kvalifikačnú prácu, hľadá príslušnú odbornú literatúru, vhodný termín na zápočet alebo skúšku a pod.

Pochopiteľne je veľa študijných záležitostí, ktoré si však vyžadujú najmä osobnú komunikáciu a mnohí študenti priznávajú (22,4 %), že „zatiaľ sa tak nestalo, aj keď by to bolo potrebné“. Takéto prípady sa častejšie vyskytujú vo vyšších ročníkoch (27,4 %). Najmä Fakulta masmediálna UCM v Trnave (42,4 %), Fakulta právnická UK (40 %), Fakulta mechanizačná SPU v Nitre (43,5 %) sústreďujú prípady študentov, ktorí si uvedomujú užitočnosť osobného rozhovoru s učiteľom, ale nedokázali prekonať obojstranné bariéry stojace v ceste jeho uskutočnenia.

Máme aj osobitnú skupinu študentov, ktorí sa domnievajú, že „nepotrebujú hovoriť o svojich študijných problémoch zatiaľ s nikým“. Ich celkový podiel vo výskume dosahuje 29,7 % z výskumného súboru vysokoškolskej mládeže. Zaujímavé je, že ich podiel postupne klesá v závislosti od ročníka. V druhom ročníku sme ich identifikovali 35,5 %, v treťom 29,4 % a štvrtom ročníku iba 19,2 %. Podstatné rozdiely v tejto kategórii odpovedí sme našli aj medzi chlapcami (25,7 %) a dievčatmi (33,7 %). Mohlo by sa to interpretovať tak, že chlapci sú v zásade problémovejší alebo skôr „nezodpovednejší“ študenti, ktorí musia osobnými rozhovormi pri najrozličnejších príležitostiach riešiť svoje ťažkosti pri a po zápočtoch alebo počas skúšok, upravovať kvalifikačné práce, absolvovať nové testy a pod.

Záver

Výsledky sociologického výskumu študentov na Slovensku v roku 2005 naznačujú, že rozhodujúca väčšina z nich si volí vysokoškolské štúdium slobodne. Chápu vzdelanie inštrumentálne ako prostriedok získať povolania so zaujímavou prácou, ale aj s dobrým zárobkom a sociálnou istotou. Svoj vysokoškolský študentský život začína približne polovica s reálnymi predstavami o náročnosti štúdia, ktoré mali pri podávaní prihlášok na vysoké školy. Značná časť však konštatuje, že štúdium je ťažšie ako očakávali. Ich problémy sa koncentrujú do prvého ročníka a majú povahu ťažkostí zvládania študijných nárokov pri získavaní zápočtov a skúšok. Vo vyšších ročníkoch pribúdajú aj ťažkosti a problémy sociálnej a osobnej povahy. Existuje značná časť študentov, najmä prvého ročníka, ktorí prehlasujú, že zatiaľ sa nedostali k osobnému rozhovoru s učiteľom, aj keď by to bolo potrebné. Zdá sa, že existuje rozpor medzi potrebami a očakávaniami študentov a možnosťami vysokej školy v organizácii práce so študentmi v prvom semestri alebo ročníku.

Riešeniu týchto otázok sa venuje v rámci vysokoškolskej pedagogiky *propeutika do vysokoškolského štúdia*. Jej poslaním je v prvých dňoch po zápise študentov v koncentrovanej podobe priblížiť novým študentom informácie o konkrétnej vysokej škole, o jej štruktúre a tradíciách, osobitostiach a formách vysokoškolského štúdia a rozdieloch od stredoškolského štúdia, o etických otázkach práce s informáciami a literatúrou, o osobnostných nárokoch na zvládnutie záťaží v skúškovom období, osobitosti komunikácie so študijným alebo inými oddeleniami školy, ale aj o účasti študentov na samospráve školy.

Poslaním pedagogiky vo vysokoškolskom prostredí je však nielen napomáhať študentom efektívne sa učiť. Danek (2007, s. 7) upozorňuje na skutočnosť, že výchova je súčasť života, kde sa stretávajú ako subjekty vy-

chovávaní (žiáci) a vychovávatelia (učitelia), pričom práve „... zodpovednosť je výraznou hodnotou výchovy v súčasnej dobe“. Ako sme to naznačili pri interpretácii údajov o povahe problémov a ťažkostí študentov prvých ročníkov, sú spojené v značnej miere s ich osobnou zodpovednosťou. Mnohí však študujú na vysokej škole aj s predstavou o primeranom užití si radosti študentského života a svojej povinnosti si radi presúvajú na neskoršie (čo teraz legálne umožňuje aj kreditový systém). Študenti prvých ročníkov sú dnes oveľa viac štrukturovanejší z hľadiska motivácie štúdia, intelektuálnych predpokladov, ako aj vôľovej pripravenosti na zodpovedný študijný a pracovný výkon.

Na niektorých vysokých školách sa osobitě uvedenie do vysokoškolského štúdia uskutočňuje v koncentrovanej podobe pre študentov celej fakulty, alebo iba pre istú časť, napr. pre študentov učiteľského vzdelávania na filozofickej fakulte. Najčastejšie sa však toto „učenie“ deje „neformálne“ a dalo by sa povedať „amatérsky“ v rámci práce so študentmi na jednotlivých katedrách počas prvého semestra. Ako to konštatuje M. Sirotová o malej publikácii, ktorú dostávajú študenti prvého ročníka FF UCM v Trnave počas prednáškového cyklu Propedeutika do vysokoškolského štúdia: „...publikácia má byť akousi rukoväťou pre začínajúceho študenta, ktorá ho má sprevádzať počas prvých fáz vysokoškolského štúdia...“ (Sirotová a kol., 2005, s. 6). Propedeutika do vysokoškolského štúdia a vysokoškolská pedagogika sú v súvislosti s rastom počtu vysokoškolských študentov oveľa potrebnéjšie, ako tomu bolo doposiaľ, a malo by sa im venovať viac pozornosti v pedagogickom výskume.

Literatúra

- ANTONOWICZ, D. *Uniwersytet przyszłości*. Warszawa: ISP, 2005.
- DANEK, J. *Výchova ako súčasť života – teória prax*. Trnava: UCM, 2007.
- KRAUS, B. a kol. *Jak žije středoškolská mládež na počátku XXI. století*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004.
- LUKÁŠOVÁ, H. Skryté kurikulum a jeho rizika pro deprofesionalizaci pojetí přípravného vzdělávání učitelů. *Pedagogická orientace*, 2005, č. 1, s. 58–66.
- MACHÁČEK, L. Vzdelanie žien a problémy vysokoškolského štúdia. In *Studia sociologica I*. Bratislava: SU SAV, 1968.
- MACHÁČEK, L. K potrebe informácie o vysokoškolskom štúdiu na výberových školách. *Výchovný poradce*, 1967, č. 3.
- PUPALA, B. Pôvodné východiská a súčasné chyby v projektovaní vysokoškolských programov pedagogického (učiteľského) vzdelávania. *Pedagogická revue*, 2004, roč. 56, č. 2, s. 207–211.
- SIROTOVÁ, M. a kol. *Propedeutika do vysokoškolského štúdia*. Trnava: UCM, 2005.
- SZCZEPANSKI, J. *Socjologiczne zagadnienia wyzszego wykształcenia*. Warszawa: PWN, 1963.
- ŠTEPANOVIČ, R. *Základy pedagogiky vysokých škôl*. Bratislava: UK, 1975.

ŠLÍMOVÁ, J. Postoje studentů ke studiu a školní výkon. In *Aktuální problémy pedagogiky ve výzkumech studentů doktorských studijních programů (IV)*. Olomouc: Votiba, 2006
VIŠŇOVSKÝ, L., KAČÁNI, V. a kol. *Základy školské pedagogiky*. Bratislava: IRIS, 2001.

MACHÁČEK, L. Sociologické a pedagogické aspekty uvádzenia študentov do vysokoškolského štúdia. *Pedagogická orientace* 2007, č. 4, s. 3–14. ISSN 1211-4669.

Autor: prof. Mgr. Ladislav Macháček, CSc., Centrum pre európske a regionálne mládežnícke štúdie (CERYS) a katedra pedagogiky FF UCM v Trnave, Námestie Jozefa Herdu 2, 917 01 Trnava, e-mail: ladislav.machacek@gmail.com